

Ὁμιλία Μητροπολίτου Σελευκείας Θεοδώρου,
Καθηγητοῦ ΠΑΕΑΚ,
κατά τήν ἑορταστική ἐκδήλωση ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν
(Ἡράκλειο Κρήτης, 29 Ἰανουαρίου 2026)

Ἡ παιδαγωγική ἀνθρωπολογία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Πανοσιολογιώτατε ἐκπρόσωπε τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης κ.
Εὐγενίου Β΄,

Ἐντιμολ. κ. Περιφερειάρχα Κρήτης,

Ἐντιμ. κ. Ἀντιδήμαρχε Παιδείας, ἐκπρόσωπε τοῦ Δημάρχου
Ἡρακλείου,

Ἐντιμ. κ. Ἀντιδήμαρχοι τῶν Δήμων Ἡρακλείου καί Μαλεβιζίου,

Ἐλλογ. κ. Μιχαήλ Στρουμπάκη, Πρόεδρε τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ
Συμβουλίου τῆς Πατριαρχικῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας
Κρήτης, μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν αὐτοῦ,

Ἐλλογ. κ. Διευθυντὰ Περιφερειακῆς Ἐκπαιδεύσεως,

Ἐλλογ. κ. Διευθυντές Πρωτοβάθμιου καί Δευτεροβάθμιου
Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Νομοῦ Ἡρακλείου,

Σεβαστοί πατέρες,

Ἐλλογ. κυρίες καί κύριοι ἐκπαιδευτικοί,

Ἐκλεκτοί παρόντες,

Εὐχαριστῶ θερμότατα καί ἐγκάρδια τήν Περιφέρεια Κρήτης ὑπό
τήν ἡγεσία τοῦ Ἐντιμολογιωτάτου κ. Σταύρου Ἀρναουτάκη, Ἀρχοντος
Ἐξάρχου τῆς ΜτΧΕ, ὡς καί τήν Ἀντιπεριφερειάρχη Παιδείας καί Διά
Βίου Μάθησης κα' Ελένη Μαράκη-Μπελαδάκη, γιά τήν ἐξόχως τιμητική
τοὺς πρόσκληση νά εὐρίσκομαι σήμερα ἀνάμεσά σας ὡς ὁμιλητής κατά
τήν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προστατῶν τῆς Παιδείας
καί τῶν Γραμμάτων καί ὡς συνεορταστής στήν τιμητική ἐκδήλωση,
ἀφιερωμένη στήν ἀφυπηρετοῦσα καί τόν ἀφυπηρετοῦντα ἐκπαιδευτικό
τοῦ Ἡρακλείου, τῆς ἰδιαίτερης γενέτειράς μου, πού διοργανώνεται σέ
συνεργασία μέ τόν Δῆμο Ἡρακλείου, τίς Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας
καί Δευτεροβάθμιας Ἐκπαίδευσης Ἡρακλείου καί τοὺς Συλλόγους

Ἐκπαιδευτικῶν Πρωτοβάθμιας Ἐκπαίδευσης Ἡρακλείου «Δ. Θεοτοκόπουλος», «Ν. Καζαντζάκης», «Φαιστός» καθώς καί τήν ΕΛΜΕ Ἡρακλείου.

Ἐορτάζουμε καί φέτος τή μνήμη τῶν σοφῶν Μεγάλων Οἰκουμενικῶν Διδασκάλων. Ὅθεν, μᾶς καλεῖ σήμερα ἡ Ἐκκλησία νά τιμήσουμε τούς Τρεῖς μεγίστους Φωστήρες τῆς Τρισηλίου Θεότητος, Βασίλειο Ἀρχιεπίσκοπο Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας τόν Μεγάλο,

«τόν οὐρανοφάντορα καί θεοπρεπῶς δογματίσαντα, τόν φιλόθεον ἀσκητήν, τόν φιλόανθρωπον καί πτωχοτρόφον, Γρηγόριον τόν Θεολόγον, τόν “θερμότατον τῆς Τριάδος ὑπέρμαχον” καί “δεύτερον Ἐπιστήθιον” εἰς τόν Θρόνον Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου καί Στάχυος, καί Ἰωάννην τόν Χρυσόστομον, τόν ἀγωνιστήν καί θυσιαστικόν “προφήτην τῆς φιλανθρωπίας” καί “διδάσκαλον τῆς Θείας Εὐχαριστίας”, Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως»,

ὅπως ἡ Α.Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικός μας Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος ποιητικῶς συστήνει τούς σπουδαίους Πατέρες καί Φωστήρες (Ὁμιλία τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τήν ἑορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Φανάρι, 30 Ἰανουαρίου 2020, 1).

Ἀδιαμφισβήτητα, στή σημερινή ἐποχή, σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο, εὕρισκόμαστε στήν ἐποχή τῶν ἀντιφάσεων, τῶν μεγάλων μέσων καί τῶν συγκεχυμένων σκοπῶν, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπό τό τέλος τῆς μετανεωτερικότητας καί τῆς παραδοσιακῆς ἀνθρωπολογίας καί τήν εἴσοδο στήν ἐποχή τοῦ μετανθρωπισμοῦ καί τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης, ἐν μέσῳ μιᾶς παρατεταμένης παγκόσμιας πνευματικῆς, ἠθικῆς καί οἰκονομικῆς κρίσεως πού ἐνισχύει καί ἐκτρέφει τή βία καί τίς πολεμικές συρράξεις. Σέ αὐτήν τή θολή ἀτμόσφαιρα μέ τό ψυχρό κλίμα τῶν ἡμερῶν, ἡ ἑορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καί ἡ ἀναφορά στούς τρεῖς αὐτούς οἰκουμενικούς θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ εὐκαιρία ἐπιστροφῆς στίς πνευματικές ρίζες τοῦ Γένους, πρὸς ὑπαρξιακό ἀναστοχασμό καί πνευματική ἀνατροφοδότηση ἀλλά καί ὁδοδείκτη τόσο γιά τή ζωή μας στό παρόν ὅσο καί γιά τήν πορεία μας στό μέλλον. Καί αὐτό, διότι τά τιμώμενα σήμερα τῆς χάριτος ὄργανα, οἱ κιθάρες τοῦ

Πνεύματος, οί εὔσημες σάλπιγγες τοῦ κηρύγματος δέν διακρίθηκαν μόνο γιά τήν ἀξιομνημόνευτη ἀφιέρωσή τους, ψυχῇ, διανοίᾳ καί σώματι, στόν Χριστό καί τήν Ἐκκλησία, πρὸς ὑπεράσπιση τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος, ἀλλά καί γιά τή λιπαρή θεολογική καί θύραθεν παιδεία τους, τήν φιλόανθρωπη δράση τους καί τό οὐσιαστικό ἐνδιαφέρον τους γιά τή νεότητα. Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες δέν ἔθεσαν ἀπλῶς τή διακονία τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρωτεύοντα σκοπὸ τῆς ζωῆς τους, ἀλλὰ θυσιαστικῶς ἀνέλαβαν ἀπὸ τήν Ἐκκλησία αὐτὴ τήν ἀποστολή, στήν ὁποία ἀφιερώθηκαν καί ἀφοσιώθηκαν κηρύττοντας τόν Χριστό καί διακονώντας ἐν ταπεινώσει τόν ἄνθρωπο. Γί' αὐτό, ὁ λόγος, τό ἔργο καί ἡ ζωὴ τους παραμένουν καί θά παραμένουν ἀναλλοίωτα καί πάντοτε ἐπίκαιρα, ἤδη 1600 χρόνια ἕως σήμερα, καθὼς ἡ πορεία τους διακρίνεται ἀπὸ κατάθεση ψυχῆς καί σώματος ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου.

Πῶς ἀντιλαμβάνονταν τὴν ἐποχὴ τους καί ποιούς στόχους ἔθεταν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες;

Οἱ σήμερα τιμώμενοι Πατέρες ὑπῆρξαν ἐκφραστές μιᾶς θεολογίας πιστῆς στήν παράδοση καί διάπλατα ἀνοιχτῆς στόν κόσμο, ἡ ὁποία συνέδεε τήν πράξη μέ τή θεωρία, τήν πίστη μέ τή ζωή, τόν Θεό μέ τόν ἄνθρωπο, πάντοτε μέ συγκεκριμένη ἀναφορά στίς ὑπαρξιακές ἀναζητήσεις καί τόν ἐν Χριστῷ αἰώνιο προορισμό τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, ἔζησαν στό μεταίχμιο τῆς μετάβασης ἀπὸ τόν τότε παλαιό κόσμο στόν νέο, ὅταν:

«ἡ ἱστορική συνάντηση τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ τόν Ἑλληνισμόν ὑπῆρξε χωρίς ἀμφιβολία τό μεγαλύτερο κοσμοϊστορικῆς σημασίας γεγονός πού ἐπήγαγε τήν βαθύτερη καί ριζικώτερη τομή στήν καθόλου ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος» (Μιχ. Φ. Δημητρακόπουλου, Μελέτες κριτικῆς φιλοσοφίας καί μεταφυσικῆς, Ἀθῆναι 2005, 288).

Τότε, κατόρθωσαν βιωματικά νά ἐνώσουν ἁρμονικά τή χριστιανική πίστη καί τήν κλασική ἑλληνική παιδεία μέ τή σύζευξη τοῦ σωτηριολογικοῦ μηνύματος τοῦ Εὐαγγελίου μέ τό ἀρχαῖο ἑλληνικό πνεῦμα καί νά γίνουν οἱ φορεῖς καί οἱ θεμελιωτές πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν βασικῶν ἀρχῶν τοῦ ὁποίου ἐδράζεται σήμερα καί ὁ σύγχρονος εὐρωπαϊκός πολιτισμός.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, βιώνοντας στή ζωή τους τό μυστήριο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου καί τήν ἐμπειρία τῆς πίστεως μέ τρόπο ἀληθῆ καί μοναδικό,

«κατάρθωσαν νά ὑπερβοῦν τόσο τήν ἀλαζονεία τοῦ ἐλληνικοῦ μονισμοῦ, ὅσο καί τίς μονιστικές τάσεις στούς κόλπους τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπέναντι σέ τάσεις ἀπομονωτικές, ἀποκλειστικές, ἀπέναντι στήν ἀνασφάλεια τῆς ἀντάρκειας καί τῆς ἐσωστρέφειας, ἐπέλεξαν συνειδητά μέ τή ζωή καί τό ἔργο τους τήν ὑπέρβαση, ἔχοντας συνείδηση τῆς οἰκουμενικότητας τοῦ σωτηρίου χριστιανικοῦ μηνύματος καί βεβαιότητα γιά τήν καθολικότητα τῆς ἀλήθειας [...]. Μέ ἓνα συνθετικό ὑπερβατικό διαλογισμό κατέδειξαν τό ἀδιέξοδο τῶν μονιστικῶν ἀποκλειστικῶν ἀντιλήψεων καί τῶν τάσεων ἐσωστρέφειας καί ἀπομόνωσης. Ἀνέδειξαν τήν οἰκουμενικότητα τοῦ χριστιανικοῦ λόγου ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖο τῆς αὐθεντικῆς χριστιανικῆς ταυτότητας, ὡς τό γνήσιο ἥθος τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος». («Ὁμιλία Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Κατερέλου, Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, κατά τήν ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐπί τῇ ἐορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τελεσθεῖσαν Θ. Λειτουργίαν ἐν Πατριαρχικῇ καί Συνοδικῇ Χοροστασίᾳ (30/01/2006)», Ὁρθοδοξία, Περίοδος Β΄, ἔτ. ΙΓ΄, τεῦχ. Α΄, Ἰανουάριος - Μάρτιος 2006, 174, 176).

Ποιά εἶναι, ἄραγε, ἡ εἰκόνα καί τό πνεῦμα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς;

«Τό ἐλάχιστο θέλησα καί μέ τιμώρησαν μέ τό πολύ», ἔγραψε ὁ διαχρονικός καί προφητικός νοῦς τοῦ νομπελίστα Ὀδυσσεά Ἑλύτη (Τό φωτόδεντρο καί ἡ δέκατη τέταρτη ὁμορφιά). Ὁ λόγος του ἐκπληρώνεται στόν σύγχρονο κόσμο μας, καθῶς, πλέον, στή σύγχρονη ἐποχή τῆς παγκοσμιοποίησης, τοῦ ἄκρατου καταναλωτισμοῦ, τοῦ κέρδους καί τοῦ πλουτισμοῦ τά πάντα σημασιοδοτοῦνται ἀπό τό «ὑπέρ»· ἡ ἀντάρκεια καταδικάζεται καί ἡ ὑπερβολή, ἥτοι ἡ ἀπληστία, ἐπιβραβεύεται. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος πάντοτε νιώθει ἐλλιπής καί ἀνολοκλήρωτος, μή ἀρκούμενος σέ ὅσα διαθέτει, ἀλλά ἐναγωνίως ἀναζητᾷ περισσότερα, πρὸς ὑπεροχή καί αὐτοεπιβεβαίωση τῆς κυριαρχούσας αὐτοεικόνας του.

Από αυτήν τή ρευστή ἐποχή, βεβαίως, πού δέν ἀπουσιάζουν ή σύγχυση τῆς πανσπερμίας, ό πλουραλιστικός σχετικισμός, ή ἀπαξίωση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ή ἀποτυχία τῶν προγραμμάτων μιᾶς κοινωνικῆς παιδείας καί ή διεύρυνση τῶν κοινωνικῶν ἀνισοτήτων, οἱ οἰκουμενικές θεωρήσεις τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἀποκοτοῦν ἰδιαίτερη ἐπικαιρότητα. Εὕρισκόμενες στόν ἀντίποδα τῆς ἀλαζονικῆς ἀποκλειστικότητας, τῆς αὐτάρεσκης ἐσωστρεφείας, τῆς περιφρονήσεως τοῦ «ἐτέρου» καί τῆς θεωρήσεώς του ὡς «ἄλλου», τῆς ξενοφοβίας καί τοῦ θρησκευτικοῦ καί πάσης φύσεως φονταμενταλισμοῦ, ὡς ἐγγενῶν στοιχείων τοῦ εὐδαιμονιστικοῦ τρόπου ζωῆς καί τοῦ εὐθραυστου εἰδώλου τοῦ «ἀνθρωποθεοῦ», οἱ θεωρήσεις τους ἀποτελοῦν τό ἀντίδοτο τῆς ζωῆς. Ἀντίδοτο γιά τήν ὑπέρβαση τῆς αὐτοαπομονώσεως στήν πορεία πρὸς τήν παγκοσμιότητα καί τήν οἰκουμενικότητα τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως ὡς δυναμικῆς, διαχρονικῆς καί μεταπλαστικῆς παρουσίας τῆς ἄνωθεν ἀποκεκαλυμμένης σεσαρκωμένης ἀληθείας στό ἐκάστοτε παρόν, μέ συγκεκριμένο σωτηριολογικό σκοπό καί σαφῆ ἐσχατολογικό προσανατολισμό, πρὸς ἐξάλειψη τῶν ἀγκυλώσεων, τῶν σχημάτων, τῶν φραγμῶν, τῶν περιορισμῶν καί τῶν διακρίσεων τοῦ αἰῶνος μας.

Καί ἐπειδή ή χαλάρωση τῆς οἰκουμενικῆς συνειδήσεως σηματοδοτεῖ ἀναποδράστως τήν ἀλλοίωση τῆς ταυτότητας τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος τῆς ἀληθείας, ἃς ἀναλογιστοῦμε –ἰδιαιτέρως ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι– τή ζημία τήν ὁποία ή ἐπικράτηση τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ, τοῦ σωβινισμοῦ καί τοῦ μειοψηφικοῦ δικαιωματοῦ ὡς καθοριστικῶν κριτηρίων περί τῆς ὀρθοδόξου μαρτυρίας στόν σύγχρονο κόσμο ἔναντι τῆς ἀπό αἰώνων κανονικῆς ἐκκλησιαστικῆς πράξης καί πρακτικῆς ἐπιφέρει στήν ἀκεραιότητα, τήν αὐθεντικότητα καί τήν ἀξιοπιστία λόγου μας. Δυστυχῶς, συχνά ή χριστιανική μαρτυρία ἐδράζεται στά ἐφήμερα δεκανίκια τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας καί στίς πεπερασμένες πρόνοιες τῶν ἀνθρώπινων νομοθετημάτων, πολύ περισσότερο δέ ὅταν ὁ ἀσφυκτικός ἐναγκαλισμός μεταξύ κοσμικῆς καί ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, μέ τήν παράλληλη ἐργαλειοποίηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας, τήν προώθηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀναθεωρητισμοῦ καί τήν υἱοθέτηση καινοφανῶν καί ἐκκοσμικευμένων

δῆθεν «ἐκκλησιολογικῶν» ἀρχῶν, ὁδηγεῖ ἀναποτρέπτως καί νομοτελειακῶς στήν ἔκπτωση τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος Χριστοῦ καί τή μετάλλαξη τῆς ὄντολογίας της σέ φορέα ἐκπλήρωσης ἐθνικιστικῶν προταγμάτων. Μέ αὐτόν τόν καινοφανῆ τρόπο ἡ Ἐκκλησία ἀπό ἀσφαλές ὄχημα σωτηρίας τρέπεται σέ ἀνασφαλές ὄχημα ὑλοποίησης σωβινιστικῶν πρακτικῶν στόν βωμόν, μάλιστα, τῆς διάπραξης εἰδεχθῶν ἐγκλημάτων πολέμου κατά τῆς ἀνθρωπότητας. Ὡς ἀπόδειξη περί αὐτοῦ, ἀπρόσκοπτα μπορεῖ νά διακρίνει κάθε παρατηρητής καλῆς θελήσεως καί χωρίς μυωπικές παρωπίδες τήν διαδραματιζόμενη ἀδελφοκτόνο αἱματοχυσία στήν Οὐκρανία καί τήν ἐξ αὐτῆς συνεπαγόμενη ἐνεργειακή καί ἐπισιτιστική κρίση καί κοινωνική ἀναταραχή σέ παγκόσμια κλίμακα. Οἱ πόλεμοι, οἱ κατακτήσεις καί οἱ συρράξεις εἰσάγουν νέα ἥθη καί πολλαπλές ἐπεκτατικές ἀξιώσεις στήν παγκόσμια πολιτική πραγματικότητα, μέ ἔκδηλο, πλέον, τό δόγμα τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ.

Δέν λανθάνει, ἀσφαλῶς, τῆς προσοχῆς τό γεγονός ὅτι ζοῦμε σέ μία ἐποχή κατά τήν ὁποία ὁ λόγος περί ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἶναι ἄφθονος, παρὰ ταῦτα ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια διαρκῶς εὐτελίζεται, ἐνῶ ἀνθοῦν οἱ μορφές κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ καί περιθωριοποίησης ὅπως καί οἱ ἐκφράσεις περί ἀνίσου καί ἀδίκου μεταχειρίσεως. **Τυχάνει δέ ζητούμενο: πότε καί μέ ποιόν τρόπο ἡ ἀνθρωπότητα θά ἐπιτύχῃ τόν σεβασμό τοῦ προσώπου κάθε ἀνθρώπου, τήν ὁμοτιμία τῶν ἀνθρώπων, τήν ἰσότητα τῶν λαῶν καί τῶν πολιτισμῶν καί τήν κοινωνική δικαιοσύνη;** Ὅλα αὐτά, παρὰ τίς βερμπαλιστικές οὐμανιστικές διακηρύξεις γιά τά ἀνθρώπινα δικαιώματα –τόσο σέ παγκόσμια ὅσο καί σέ τοπική κλίμακα– ἐξακολουθοῦν νά παραμένουν ἕνα ἰδεολόγημα, τό ὁποῖο τίθεται πάντοτε στήν προκρούστεια κλίνη τῆς ἐξυπηρέτησης καί τῆς ἐξασφάλισης τῶν συμφερόντων τῶν ἰσχυρῶν ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων. Ἐπιβεβαιώνεται, λοιπόν, ἡ ρήση τοῦ σπουδαίου ἱστορικοῦ Θουκυδίδη στόν Διάλογο Ἀθηναίων καί Μηλίων, ὅτι «ὁ ἰσχυρός ἐπιβάλλει ὅ,τι τοῦ ἐπιτρέπει ἡ δύναμή του καί ὁ ἀδύνατος ὑποχωρεῖ ὅσο τοῦ τό ἐπιβάλλει ἡ ἀδυναμία του» (Ἱστορίαι 5.89.1).

Από τούς Τρεῖς Ἱεράρχες, λοιπόν, στό σήμερα. Πῶς ἀντηχεῖ ἡ διδασκαλία, ἡ θεολογία καί ἡ σκέψη τους στή σημερινή ἐποχή, 1600 χρόνια μετά;

Ἡ μόνη διέξοδος ἀπό τό ὑφιστάμενο ἀδιέξοδο δύναται νά ἐναποτεθεῖ στόν ρόλο τῆς παιδείας καί τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων, ὅπως οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι ἔγκαιρα καί προφητικά τόν προσδιόρισαν, ὥστε νά δημιουργηθοῦν νέες συνειδήσεις πού θά ἐπιφέρουν τήν οὐσιαστική ἀλλαγὴ στή βαθμιαία μέν μεταλλασσόμενη, ἀργά δέ καί σταθερά πνέουσα τὰ λοίσθια –λόγω καί τῆς διογκούμενης οἰκολογικῆς κρίσης– ἀνθρωπότητα.

Οἱ Οἰκουμενικοὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, ἀναδεικνύοντας τόν ἀνθρωπολογικό χαρακτήρα τῆς παιδευτικῆς διαδικασίας ὡς ἀμέσως συνυφασμένο μέ τή χριστιανική ἀνθρωπολογία, κατὰ τήν ὁποία ὁ τελικός σκοπός καί προορισμός τοῦ ἀνθρώπου ὑπερβαίνει τὰ ἐγκόσμια καί ἀνάγεται στό ἐπέκεινα, στό «καθ' ὁμοίωσιν» τῆς κατὰ χάριν θέωσης, ἀναγνωρίζουν τήν ὑψιστή σημασία τῆς διαπαιδαγώγησης τοῦ νέου ἀνθρώπου, τοῦ πολυδύναμου καί πολυσύνθετου αὐτοῦ ὄντος, ὡς μετοχῆς στό ἄθλημα τοῦ ἀληθεύειν ἐν ἀγάπῃ· «Αὕτη μοι φαίνεται τέχνη τις τεχνῶν καί ἐπιστήμη ἐπιστημῶν ἀνθρωπον ἄγειν τό ποικιλώτατον ζῶον καί πολυτροπώτατον» (PG 35, 425), θά τονίσῃ ὁ θεολόγος Γρηγόριος.

Παγκοσμίως τό σημερινό πρότυπο τῆς παρεχόμενης παιδείας προσδιορίζεται θεωρητικά ἀπό τήν *Ἀτζέντα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν* γιά τήν ἀειφόρο ἀνάπτυξη, τήν ὁποία καί ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση ἔχει υἱοθετήσῃ, μέ τήν προοπτική ἐπίτευξης κατὰ τή δεκαπενταετία 2015-2030. Καθορίζοντας ἓνα ὁλοκληρωμένο σχέδιο παγκόσμιας δράσης γιά τήν ἀνθρωπότητα καί τόν πλανήτη, προκειμένου νά ἐνισχυθεῖ ἡ εὐημερία καί ἡ καθολικὴ εἰρήνη, ἡ *Ἀτζέντα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν*, ἀντικαθιστώντας τήν ἀποτυχημένη «Στρατηγικὴ τῆς Λισσαβώνας» (2001-2009) στό ἐπίπεδο τῆς ἐπίτευξης τῆς κοινοτικῆς συνεργασίας σχετικά μέ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα, ἐπικέντρωσε στήν ἐξυπηρέτηση τῆς συνεκτικῆς καί δίκαιης ποιοτικῆς ἐκπαίδευσης καί στήν προώθηση εὐκαιριῶν διὰ βίου μάθησης γιά ὅλους ἀνεξαιρέτως. Ἡ *Ἀτζέντα* εὐκρινῶς θέτει στόχους μέ ἀνθρωπολογικό περιεχόμενο, ὅπως ἡ

ἐξάλειψη τῶν διακρίσεων καί ἡ διασφάλιση τῆς ἰσότητος πρόσβασης καθενός καί καθεμιᾶς σέ ὅλα τά ἐπίπεδα τῆς ἐκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀτόμων μέ ἀναπηρίες, τῶν αὐτοχθόνων πληθυσμῶν καί τῶν παιδιῶν πού εὐρίσκονται σέ εὐάλωτη κατάσταση, ὅπως καί ἡ ἐξασφάλιση τῶν προϋποθέσεων, ὥστε ἅπαντες νά ἀποκτοῦν γνώσεις καί νά καλλιεργοῦν τίς δεξιότητες πού χρειάζονται γιά τήν προαγωγή τῆς βιώσιμης ἀνάπτυξης, τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων, τῆς ἰσότητος τῶν φύλων, τῆς προαγωγῆς τῆς κουλτούρας τῆς εἰρήνης καί τῆς μή-βίας, τῆς ταυτότητας τοῦ παγκόσμιου πολίτη, καθώς καί τῆς ἀναγνώρισης τῆς πολιτιστικῆς ποικιλομορφίας (United Nations, <https://unric.org/en/sdg-4/>).

Καθίσταται, λοιπόν, εὐκόλη ἡ διαπίστωση ὅτι οἱ προαναφερθεῖσες ἀνθρωπιστικές φιλοδοξίες καί τό πρότυπο τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ κεφαλαίου –πού ἤδη προβάλλει καί στόν εὐρωπαϊκό χῶρο– εἶναι συνυφασμένα μέ τό πνεῦμα καί τίς βασικές θεωρητικές ἀρχές τῶν τιμώμενων σήμερα Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἡ διδασκαλία καί τό ἔργο τῶν ὁποίων μποροῦν νά φωτίσουν καί νά προσδώσουν ξεχωριστό νόημα καί περιεχόμενο στήν ἀνωτέρω προοπτική.

Πῶς διαμόρφωσαν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες τήν ἀνθρωπολογική παιδαγωγική προοπτική τους;

Οἱ ὑπέρλαμπροι φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Θεολογίας, ἐκκινώντας ἀπό τήν ἀξονική ἀφετηρία ὅτι κάθε ἄνθρωπος, ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ μία μοναδική καί ἀνεπανάληπτη προσωπικότητα, ἀνάγουν τήν ἐπίλυση τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων πρωτίστως στήν ἀνθρώπινη ἠθική. Ὁ χρυσορρήμων Χρυσόστομος θά τονίσει ὅτι ὁ ἄνθρωπος πού ζεῖ πνευματικά, πού θεωρεῖ τόν συνάνθρωπό του ὡς ἀδελφό, ὁ ἀπλός, ταπεινός καί δίκαιος ἄνθρωπος πού θά παραμερίσει τό ἀτομικό του συμφέρον, ἀποτελεῖ τό ἰδανικό πρότυπο ἀνθρώπου πού δύναται νά προσεγγίσει οὐσιαστικά καί ἀποτελεσματικά τά κοινωνικά προβλήματα (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἔργα, τόμος Α', Ἠθικά καί Κοινωνικά, ἐκδ. ὁ Λόγος, Ἀθήνα 1967, 13-15).

Ἡ ἀνθρωπολογική προοπτική πού οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι προσδίδουν στήν ἐκπαίδευση, μέσῳ τοῦ συγκεκριμένου παιδείας –ἡ ὁποία, κατά τόν

Ἰερό Χρυσόστομο «μετάληψις ἀγιότητος ἐστί» (ΕΠΕ 25, 282)– καί πίστεως καί τῆς διαφορετικῆς ἱεραρχήσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς παιδείας μέ πρωταρχική ἔμφαση στήν καλλιέργεια τοῦ πνεύματος, στήν προαγωγή τῆς ἀγωγῆς καί, συνεπῶς, στήν ἐπαύξηση τῆς γνώσης, προσφέρει μία σημαντική διέξοδο στό ἀδιέξοδο στό ὁποῖο ἔχει περιέλθει σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα. Μία προοπτική σαφῶς χριστοκεντρική, καθῶς, κατὰ τόν Μέγα Βασίλειο, σκοπός τῆς ἀγωγῆς εἶναι «ὁμοιωθῆναι Θεῷ κατὰ τό δυνατόν ἀνθρώπου φύσει. Ὁμοίωσις δέ οὐκ ἄνευ γνώσεως, ἡ δέ γνώσις οὐκ ἐκτός τῶν διδαγμάτων» (Ε.Π.Μ. 32, 69B).

Ἡ προοπτική αὕτη ἀποκτᾷ σήμερα ξεχωριστό χαρακτήρα, ἐάν ἀναλογιστοῦμε τήν πρό ἐξαετίας περίπου ἐπισήμανση τῆς Ὑπατης Ἀρμοστείας τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν (UNHCR “Coming Together for Refugee Education”, <https://www.unhcr.org/fr-fr/en/media/coming-together-refugee-education-education-report-2020>), κατὰ τήν ὁποία ἐάν ἡ παγκόσμια κοινότητα δέν ἀναλάβει ἄμεση καί τολμηρή δράση πρός ἀνακοπή τῶν καταστρεπτικῶν ἐπιπτώσεων τῆς COVID-19 εἰς τήν ἐκπαίδευσιν, τότε ἀπειλοῦνται περαιτέρω οἱ προοπτικές ἑκατομμυρίων παιδιῶν καί, ἰδιαίτερος, τῶν προσφύγων παιδιῶν πού εὐρίσκονται σέ λίαν μειονεκτική θέση.

Ποῦ εἶναι προσανατολισμένη, ὅμως, ἡ σύγχρονη ἐκπαιδευτική διαδικασία;

Τυχάνει κοινός τόπος ὅτι ἡ σύγχρονη ἐκπαιδευτική διαδικασία καί μάθηση προσανατολίζονται σέ μία ἄκριτη καί δίχως ἀνθρωπολογικό καί κοσμολογικό προβληματισμό συσσώρευση ἐπιστημονικῶν καί τεχνολογικῶν γνώσεων, τή στιγμή πού ὁ διαρκῆς μετασχηματισμός τῆς σύγχρονης πολυπολιτισμικῆς κοινωνίας, χαρακτηριζομένης ἀπό τήν πρόκληση τῆς πολιτιστικῆς ἑτερότητας καί συγκειμένης ἀναπότρεπτα καί ἀπό οἰκονομικούς μετανάστες καί πολιτικούς πρόσφυγες, θέτει νέες προκλήσεις στό ἐκπαιδευτικό γίνεσθαι, ὡς λόγου χάριν ἡ διαπολιτισμική ἐκπαίδευση καί ἀγωγή, ἡ ἐκπαίδευση διδασκόντων καί διδασκομένων στήν ἐνσυναίσθηση, ἡ ἐπικέντρωση καί ἡ ἐνασχόληση

μέ τά ζητήματα τῆς πολιτισμικῆς ἐτερότητας καί τῶν προβλημάτων τῶν συνανθρώπων μας.

Ἡ Α.Θ. Παναγιότητα ὁ Οἰκουμενικός μας Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, σέ σχετική δήλωσή του στίς ἀρχές Σεπτεμβρίου 2001 κατά τήν Παγκόσμια Διάσκεψη τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν στό Ντουρμπάν κατά τοῦ ρατσισμοῦ, τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, τῆς ξενοφοβίας καί κάθε ἀδιαλλαξίας, σύνδεσε λίαν χαρακτηριστικῶς τήν παιδαγωγική διάσταση τοῦ σεβασμοῦ στήν πολιτισμική ἐτερότητα μέ τήν πίστη καί τή δογματική τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας:

«Ὅποτε οἱ ἄνθρωποι ἀποτυγχάνουν νά ἀναγνωρίσουν τήν ἀξία τῆς ἐτερότητας, μειώνουν βαθιά τή δόξα τῆς θεϊκῆς δημιουργίας. Ἀκολουθώντας τό παράδειγμα τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος, οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται νά ὑπάρξουν σέ σχέση ὁ ἕνας μέ τόν ἄλλον, ἐνωμένοι μέ τόν δεσμό τῆς ἀγάπης, ὡς διαφορετικά καί μοναδικά πρόσωπα, τό καθένα προικισμένο μέ ἰδιαίτερα χαρίσματα καί χαρακτηριστικά, καθένα δημιουργημένο κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωση Θεοῦ. Ὅλα τά ἀνθρώπινα ὄντα, ἀνεξάρτητα ἀπό τή θρησκεία, τή φυλή, τήν ἐθνική καταγωγή, τό χρῶμα, τήν πίστη ἢ τό φύλο, εἶναι ζῶσες εἰκόνες τοῦ Θεοῦ καί ὡς ἐκ τούτου ἀξίζουν τόν σεβασμό καί τήν ἀξιοπρέπεια πού ἀνήκει στή φύση τους. Κάθε φορά πού οἱ ἄνθρωποι ἀποτυγχάνουν νά συμπεριφέρονται στούς ἄλλους μέ αὐτόν τό σεβασμό προσβάλλουν τό δημιουργό Θεό».

Στή σύγχρονη διδακτική, μέ τήν ἐφαρμογή τῆς προηγμένης τεχνολογίας, τήν εὐρεῖα καί ἄκριτη χρήση τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης καί τῶν καινοτομιῶν τῆς πληροφορικῆς ἐπιστήμης καί τῶν νέων τεχνολογιῶν, πού κατά περιπτώσεις ἐπιβάλλονται, λόγω τῶν ἐπιπτώσεων τοῦ κορωνοϊοῦ, ὅπως ἡ ἐξ ἀποστάσεως ἐκπαίδευση, ἡ ψηφιακότητα καί ἡ ἐξάρτηση τῆς ἐκπαιδευτικῆς διαδικασίας ἀπό αὐτήν ὀδηγοῦν στήν ἐκμηδένιση τοῦ χωροχρόνου. Ταυτόχρονα, ἀναγνωρίζεται ἀπό τήν παιδαγωγική ἐπιστήμη ὅτι ἡ ἐπίτευξη τῶν συναισθηματικῶν στόχων τῆς μάθησης δέν εἶναι ἀπλῶς σημαντική παράμετρος, ἀλλά ἡ βάση τῆς κατάκτησης τῶν γνωστικῶν στόχων. Κατά τήν ἴδια στιγμή, ὅμως, τυγχάνει προφανές ὅτι τό κοινωνικό

περιεχόμενο τῆς μάθησης δέν καθίσταται ἐφαρμόσιμη στοχοθεσία ὅσο σέ ἓνα διά ζώσης περιβάλλον μάθησης, διαπνεόμενο ἀπό τή φυσική παρουσία τῶν μαθητῶν καί τῶν μαθητριῶν, τῶν ἐκπαιδευτικῶν, τήν ἀλληλεπίδραση, τήν ἐπικοινωνία, τόν διαμοιρασμό κοινῶν ἐμπειριῶν συμβίωσης, συνύπαρξης καί συνεργασίας. Καλούμαστε νά θεραπεύσουμε τήν ἀρρυθμία πού προκλήθηκε ἀπό τήν εἰσβολή τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης σέ κάθε ἔκφραση τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ, σέ σημεῖο πού πλῆθος συνανθρώπων μας «εὐρίσκει» «καταφύγιο» καί «στήριγμα» σέ ψηφιακούς συνομιλητές μέ τούς ὁποίους, μάλιστα, συνάπτει σχέσεις. Ἐσχάτως στήν Ἰαπωνία πραγματοποιήθηκε γάμος μεταξύ μίας γυναίκας καί ἑνός εἰδώλου τεχνητῆς νοημοσύνης. Ὁ μετανθρωπισμός καί ἡ ψηφιακότητα ἔχουν ἤδη διαταράξει τήν ἀξία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, τήν ἀέναη κινητική καί κοινωνική του διάσταση, τή θεία προοπτική του, τήν ἔμφυτη δύναμη τῆς κοινωνίας του μέ τόν Θεό καί τόν ἄνθρωπο. Παρατηρεῖται μετάβαση ἀπό τό πρόσωπο στό προσωπεῖο, ἀπό τή διαπροσωπική σχέση στήν εἰκονική πραγματικότητα, ἀπό τήν κοινωνία στήν ἐπικοινωνία, ἀπό τό ἀληθές στό ἐπίπλαστο, ἀπό τό πρόσωπο στήν εἰκόνα, ἀπό τό «εἶναι» στό «φαίνεσθαι».

Πῶς περιγράφεται κατά τούς Τρεῖς Ἱεράρχες ἡ ἐπωφελέστερη καί ἐπιτυχέστερη παιδαγωγική διδασκαλία;

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες μέσω τῆς παιδαγωγικῆς τους διδασκαλίας ἐπισημαίνουν τή σημασία τῆς κατανόησης τοῦ νοήματος μιᾶς κατάστασης, τονίζοντας ὅτι ὁ ἐκπαιδευτικός κατά τή διδασκαλία δέν πρέπει νά μεταχειρίζεται γενικότητες, ἀλλά νά διδάσκει σέ ἐνότητες, μέσω παραδειγμάτων καί μέ τή χρήση ἐποπτικῶν μέσων νά καθιστᾷ σαφές στούς μαθητές τό περιεχόμενο τῆς διδακτέας ὕλης, δεδομένου, μάλιστα, ὅτι «τά πράγματα εἶναι τῶν ὀνομάτων ἰσχυρότερα». Ὁ Ἱερός Χρυσόστομος θά ἐπιστήσει τήν προσοχή στό καθῆκον τοῦ διδασκάλου γιά τόν ἔλεγχο τῆς ἀφομοιωτικῆς ικανότητος τῶν μαθητῶν, ὥστε ἡ παρεχόμενη σέ ἐνότητες γνώση πρὸς τούς τελευταίους νά καθίσταται κτῆμα τους μέ τρόπο τμηματικό: «Μὴ ἐπεξέλθῃς τῷ παντί διηγῆματι» (A. Malingrey, *Jean Chrysostome Sur la vaine gloire et l' éducation des enfants*,

Sources Chrétiennes, no. 188, Les éditions du Cerf, 1972, 142). Συμπληρωματικά, ὁ Μέγας Βασίλειος θά ἐπισημάνει μεθοδολογικά τήν ἀνάγκη τῆς προσθήκης νέων γνώσεων μέ μέτρο καί τῆς σταδιακῆς κλιμάκωσης ἀπό τίς εὐκολότερες θεματικές στίς δυσκολότερες στήν κλίμακα τῆς πρόσκτησης νέων –χωρίς τήν ἀνάμιξη ἐτέρων θεματικῶν– γνώσεων, καί τῆς ρύθμισης τῆς διδασκαλίας τῶν ἐκπαιδευτικῶν σύμφωνα μέ τίς ἀντιλήψεις, τά χαρακτηριστικά καί τίς μαθησιακές ἱκανότητες τῶν μαθητῶν, καθώς «ἡ διάνοια ἀτονοῦσα πάντων ὁμοῦ περιδράξασθαι» (PG 31, 345B).

Ἡ παιδαγωγική προτεραιότητα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν συνίσταται:

Πρῶτον. Στή σημασία τοῦ παραδείγματος, τῆς ἐνθάρρυνσης καί τοῦ ἐπαίνου, τῆς ἀποφυγῆς τῆς βίας, τῆς χρήσης τῆς πειθοῦς καί τῆς λειτουργίας τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ὡς προτύπου γιά τή συμφωνία μεταξύ λόγων καί πράξεων, ὥστε νά ἀποτελοῦν οἱ διδάσκαλοι πρότυπα ζωῆς καί κανόνες ἀρετῆς. Ὁ λόγος τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπ’ αὐτοῦ δέν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησι: «ἢ μή δίδασκε ἢ δίδασκε διά τοῦ παραδείγματος» (PG 36, 212), γιά νά συμπληρώσει: «Μισῶ διδάγματα οἷς ἐνάντιος βίος» (ΕΠΕ 10, 174, 40) καί «ἄφωνον ἔργον κρεῖσσον ἀπράκτου λόγου» (PG 37, 929), ἐνῶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀφοῦ ἀναφέρει: «Τόν δέ παιδεύοντα, οὐ διά ρημάτων μόνον, ἀλλά διά πραγμάτων παιδεύειν χρή» (ΕΠΕ 14, 554), θά τονίσει καί τά ἐξῆς: «Τί μέγα φρονεῖς; Ὅτι διδάσκεις διά λόγων; Ἀλλ’ εὐκολον τοῦτον, τό φιλοσοφεῖν ἐν ρήμασιν· δίδαξόν με διά τοῦ βίου τοῦ σου, αὕτη ἡ διδασκαλία ἀρίστη» (PG 60, 223). Καί αὐτό, καθώς ἡ διχοτόμηση σκέψης καί δράσης ὀδηγεῖ σέ ἓνα μὴ αὐθεντικό λόγο πού ἀδυνατεῖ νά μετασχηματίσει τήν σύγχρονη πραγματικότητα καί καταλήγει σέ κενολογία, ἐνῶ, παράλληλα, ἡ μανιχαϊστική διάζευξη μεταξύ αὐτῶν γιά τήν προαγωγή τοῦ συνθήματος «δράση γιά τή δράση» ὀδηγεῖ σέ ἓνα ἄκρατο ἀκτιβισμό πού ἀρνεῖται τήν ὀρθή πράξη καί καθιστᾷ ἀδύνατο τόν διάλογο.

Δεύτερον. Στόν ἀναντικατάστατο ρόλο ἀμφοτέρων τῶν γονέων – πατέρα καί μητέρας– στήν ἀγωγή τῶν νέων ἐντός τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος, τό ὅποιο ἐσχάτως βάλλεται μέ τήν ἐκκοσμίκευση καί τήν ἀναθεώρηση, καθώς διεθνῶς προτείνονται καί διά νόμων ἐπικυρώνονται καινοφανεῖς καί προβληματικές προτάσεις

ἀτομικιστικῆς ζωῆς, ἐναλλακτικῆς ἠθικῆς, δικαιωμάτων ἄνευ ὑποχρεώσεων, ἐναλλακτικῶν προτύπων οἰκογένειας. Ὅλα αὐτά διαδραματίζονται ὑπὸ τὴν πίεση τοῦ στείρου δικαιωματισμοῦ καὶ τῆς ιδιοτέλειας, τοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ πλουτισμοῦ, τῆς καταδυνάστευσης τῶν λαῶν καὶ τῆς καταστρατήγησης τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος χαρακτηρίζει ὡς παιδοκτόνους τοὺς γονεῖς πού ἐνδιαφέρονται ἀποκλειστικά μόνο γιὰ τὴν ὕλική ἀποκατάσταση τῶν τέκνων τους, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν ψυχικὴ ἀγωγή τους. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «Ἀσκησον τὴν ψυχὴν τοῦ παιδός, καὶ κεῖνον παρέσται λοιπόν. Ταύτης μὲν γάρ οὐκ οὔσης ἀγαθῆς, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ τῶν χρημάτων. Ταύτης δὲ κατορθουμένης, οὐδὲν βλάβος ἀπὸ τῆς πενίας» (ΕΠΕ 23, 268). Πόσο ἐπικαίρη τυγχάνει ἡ ἐν λόγῳ ἐπισημάνση λόγῳ τῶν οἰκογενειακῶν δραμάτων πού καθημερινῶς διαδραματίζονται ἐξαιτίας τῆς ἀπουσίας τῶν γονέων ἀπὸ τῆ ζωῆ τῶν παιδιῶν τους, τὰ ὅποια ὁδηγοῦνται στὴ μοναξιά καί, κατὰ συνέπεια, στὴν ἀναρχία, τὴν ἐπιθετικότητα, τὴ βία ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν σχολικῶν μονάδων καὶ τὴν ἀδικία. Τὰ παιδιά καθίστανται ἀνθρώπινα ἐρείπια καὶ θύματα τῆς ἀποξένωσης, τῆς ἄγνοιας, τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς λήθης ἐντὸς τῆς οἰκογένειας, γεγονός τό ὅποιο ἐπιβεβαιώνει τὴ σκέψη ὅτι: «τά σχολεῖα ἔχουν ἀναγκαστεῖ νὰ ἀναλάβουν ὅλο καὶ περισσότερα καθήκοντα πού παραδοσιακά θεωροῦνταν ἀρμοδιότητα τῆς οἰκογένειας» (John MacBeath, Michael Schartz, Denis Meuret, Lars Jacobsen, *Ἡ αὐτοαξιολόγηση στό Εὐρωπαϊκὸ σχολεῖο*, μτφρ. Μαρία Δεληγιάννη, ἐκδ. Μεταίχμιο, Ἀθήνα 2005, 150). Γι' αὐτό καὶ προφητικά ὁ Γρηγόριος ἐπισημαίνει: «Ποιήσατε δικαιοσύνης ὄπλον καὶ μὴ θανάτου τὴν παιδευσιν», ἐνῷ ὁ Ἰωάννης θά προσθέσῃ: «Οὐ γάρ τό σπεῖραι ποιεῖ πατέρα μόνον, ἀλλὰ τό παιδεῦσαι καλῶς». Σέ αὐτό τό σημεῖο, σεβαστοὶ διδάσκαλοι, καλεῖστε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιά νὰ ἀναλάβετε ἐνεργό ρόλο ὅχι ὡς διδάσκαλοι γνώσεων καὶ σοφίας, ἀλλὰ ὡς γλύπτες ἀνθρώπινων ψυχῶν, ἐμπνευστές προσωπικοτήτων καὶ συνειδήσεων. Σέ αὐτὴν τὴ θεία διακονία δέν σᾶς ἀποστέλλει κάποιος θεσμός ἢ φορέας, ἀλλὰ σᾶς προσκαλεῖ ἡ τραυματισμένη ψυχὴ τοῦ κάθε παιδιοῦ μέ τρόπο σιωπηλό, ἀλλὰ ἡχηρό· ἡ δὲ προσφορά σας θά ἀποτελεῖ ζωντανή διαθήκη στό μέλλον κάθε μαθητῇ καὶ μαθήτριάς σας. Ἀδιαμφισβήτητα, ὅλοι μας ἔχουμε

έντυπωμένες στή μνήμη καί τήν ψυχή μας τίς ἀναμνήσεις μας μέ τούς δασκάλους μας οἱ ὅποιοι στέκονταν δίπλα μας μέ ἀγάπη, κατανόηση καί ὑπομονή, σπέρνοντας στήν παιδική καί νεανική μας ψυχή σπόρους πού ἄνθισαν στήν ἐφηβική καί ἐνήλικη ὠριμότητά μας.

Τρίτον. Στήν ἄνθηση τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων ὡς προϋπόθεση γιά τήν ἐπίτευξη τῶν ἐκπαιδευτικῶν στόχων, σχετικά μέ τίς ὁποῖες σημειώνει ὁ Ἱερός Χρυσόστομος: «οὐδέν γάρ οὕτω πρὸς διδασκαλίαν ἐπαγωγόν ὡς τό φιλεῖν καί φιλεῖσθαι», θεμελιώνοντας τήν παιδαγωγική τοῦ προσώπου πού ἐδράζεται στήν ἀνάπτυξη ὑγιῶν καί ἐπωφελῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων. Μέ γνώμονα αὐτή τή σκέψη νωρίτερα ἐκθέσαμε τόν προβληματισμό μας γιά τήν ἐπικινδυνότητα τῆς διάβρωσης τῆς ψυχικῆς καί πνευματικῆς υἱείας τῶν νέων πού συναθροίζονται στήν ὀθόνη μιᾶς ἐκπαιδευτικῆς πλατφόρμας μέ ἀπόσταση, ἀντί τῆς συνάθροισης στήν αἴθουσα τοῦ σχολικοῦ περιβάλλοντος ἄνευ ἀποστάσεως.

Ἐπιτρέψτε μου νά σᾶς μεταφέρω τήν εὐαισθησία καί τό ἐνδιαφέρον τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, τοῦ παιδαγωγοῦ Πατριάρχου τῆς ποιμαντικῆς ἐνσυναίσθησης, γιά τήν παιδεία, τά Γράμματα καί τούς νέους. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἀγωνιᾷ καί μεριμνᾷ γιά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν καί τήν ἠθικοπνευματική ἀνάπτυξη τῶν νέων, σηκώνοντας τόν σταυρό τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία, φυλάσσει μέ ἔνθεο ζῆλο ὡς βίωμα καί ἐμπειρία τό πνεῦμα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν μέ τήν κατ' ἐξοχήν χριστοκεντρική, ἀνθρωπολογική, σωτηριολογική καί οἰκουμενική του διάσταση καί διατηρεῖ ζωντανή τήν πνευματική τους παρακαταθήκη. Πρὸς τοῦτο, ἡ Μητέρα Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως καθιέρωσε τήν ἑορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ὡς ἑορτή τῆς Παιδείας καί τῶν Γραμμάτων, νωρίτερα καί ἀπό τό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν.

Δέν εἶναι ἄνευ σημασίας ὅτι ὁ Παναγιώτατος, ἔχοντας ὡς διαρκῆ προσευχητική μέριμνα τόν λόγο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου «τήν νεότητα παιδαγωγήσον», ἀγωνίζεται μή πτοούμενος γιά τήν ἐπαναλειτουργία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, μεριμνᾷ διαρκῶς γιά τήν εὐρυθμὴ λειτουργία τῆς Πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καί τῶν

λοιπῶν Ὁμογενειακῶν Ἐκπαιδευτηρίων. Ὁργανώνει ἀνά τακτά χρονικά διαστήματα Συνέδρια Νεολαίας, στηρίζει ἐκπαιδευτικές πρωτοβουλίες καί συμμετέχει σέ παγκόσμια συνέδρια καί ἐκδηλώσεις γιά τό μέλλον τῶν νέων καί τῆς ἀνθρωπότητας. Παρεμβαίνει μέ κάθε μέσο πρός ὑπεράσπιση τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀδικουμένων, τῶν προσφύγων, τῶν περιθωριοποιημένων, πρωτοστατεῖ σέ δράσεις γιά τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος καί τήν οἰκολογική εὐαισθητοποίηση πάντων. Ὑποδέχεται μέ πατρική χαρά νέους καί νέες, μαθητές καί μαθήτριες ἀπό τό ἐξωτερικό στή Βασιλεύουσα γιά νά τοὺς μεταδώσει τό ἀνέσπερο φῶς τῶν Ἱερῶν Παραδόσεων μας, τό φῶς τῆς Ὁρθοδοξίας, τό φῶς τῆς Εὐαγγελικῆς ἀληθείας, πού οἱ Ἅγιοι Τρεῖς Μεγάλοι Ἱεράρχες καί οἱ διάδοχοί τους «παρέδωσαν στήν Ἐκκλησία» ἀλλά καί τήν ἀξία τοῦ σεβασμοῦ καί τῆς ἀποδοχῆς τοῦ συνανθρώπου ὡς ἀδελφοῦ, τοῦ «ἄλλου» ὡς ἑτέρου, στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ μέ σκοπό τήν ἐνότητα καί τήν ἀδελφосύνη.

Περαίνοντας τόν λόγο μου, στρέφομαι στοὺς πολυσέβαστους καί λίαν ἐκλεκτοὺς διδασκάλους καί τίς πολυσέβαστες καί λίαν ἐκλεκτές διδασκάλισσες πού σήμερα μέ πάνδημο τρόπο καί καρδιακή εὐγνωμοσύνη τιμοῦμε πανηγυρικά. Ἡ συνταξιοδότηση ἑνὸς ἐκπαιδευτικοῦ δέν ἀποτελεῖ τόν τερματισμό μιᾶς ἐπαγγελματικῆς διαδρομῆς, ἀλλά τή στέψη μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς ἀφιερωμένης καί ἀφοσιωμένης στό πιό εὐπλάστο καί ἱερό «ὕλικό» τοῦ κόσμου: τήν ἀνθρώπινη ψυχή. Καθὼς ἀποχαιρετήσατε τίς σχολικὲς αἵθουσες, ἡ τιμὴ πού σᾶς ἀναλογεῖ εἶναι βαθιά καί οὐσιαστική, διότι, ὅπως ἐπισημαίνει μέ μοναδική ὀξυδέρκεια ὁ Πλούταρχος, ὁ ἀληθινὸς παιδαγωγὸς εἶναι ἡ «πηγὴ καί ἡ ρίζα τῆς καλοκαγαθίας» (Περὶ παίδων ἀγωγῆς, 7f), λειτουργῶντας ὡς ἐκεῖνος ὁ πνευματικὸς γεωργὸς πού δέν περιορίζεται στή σπορὰ γνώσεων, ἀλλὰ φροντίζει νά τιθασεύσει τήν ἄτακτη φύση τοῦ πνεύματος καί νά τή μετατρέψει σέ ἔλλογη βούληση καί χρηστόν ἦθος. Ἡ προσφορά σας, πού ἐκτείνεται στό βάθος τῶν περασμένων δεκαετιῶν, ὑπῆρξε διαρκὲς ἀσκήση ὑπομονῆς καί ἀγάπης· σμίλευση χαρακτήρων πού συχνά πραγματοποιοῦνταν ὑπὸ δύσκολες συνθῆκες,

ὅμως ἡ ἀξία τοῦ δασκάλου, κατὰ τόν Πλούταρχο, ἔγκειται στό ὅτι εἶναι ὁ μόνος πού μπορεῖ νά μετατρέψει τήν «ἀτονία τῆς διανοίας» σέ πνευματική ἐγρήγορηση, προσφέροντας στούς νέους τά ἐφόδια γιά τό «εὖ ζῆν». Ἡ ἀποστολή τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ εἶναι, κατ' οὐσίαν, μία πράξη δημιουργίας πού ὑπερβαίνει τά ἀνθρώπινα μέτρα, καθώς καλεῖται νά ἐμφυσήσῃ πνεῦμα καί φῶς σέ ἀδιαμόρφωτες ἀκόμη συνειδήσεις. Ὁ δάσκαλος ὑψώνεται σέ μία μορφή σχεδόν θεϊκή· ὄχι ἀπό ἀλαζονεία, ἀλλά ἐπειδή εἶναι ἐκεῖνος πού δημιουργεῖ ὁλόκληρους κόσμους στόν νοῦ τῶν μαθητῶν. Γιά κάθε παιδί πού καθοδηγήσατε, ὑπῆρξατε ὁ ἀρχιτέκτονας τῆς ἐλπίδας του καί ὁ πλοηγός στίς πρῶτες του πνευματικές ἀναζητήσεις. Ἡ συνταξιοδότησή σας δέν ἀφαιρεῖ τίποτα ἀπό αὐτό τό κλέος, ἀφοῦ τό ἀποτύπωμά σας παραμένει ἀνεξίτηλο στήν κοινωνία, θυμίζοντάς μας πώς ὁ ἀληθινός δάσκαλος, ἀκόμη καί ὅταν σωπαίνει, συνεχίζει νά διδάσκει μέσα ἀπό τό ἦθος καί τήν πνευματική κληρονομιά τῶν μαθητῶν του, παραμένοντας γιά πάντα ἕνα φωτεινό σημεῖο ἀναφορᾶς στό διηνεκές.

Σήμερα, οἱ μαθητές σας καί ὅλοι ἐμεῖς ὑποκλινόμαστε σέ αὐτήν τήν πολυετῇ κούραση, ἡ ὁποία ὅμως δέν εἶναι ἄγωνα, ἀλλά καρποφορεῖ ἤδη στίς ζωές χιλιάδων ἀνθρώπων πού μάθανε ἀπό ἐσᾶς νά σκέφτονται, νά ἀμφιβάλλουν, νά κρίνουν, νά ἐπιλέγουν, νά ζοῦνε, νά στοχάζονται, νά ὀνειρεύονται, νά ἀγαποῦν. Αποχωρεῖτε ἀπό τήν ἐνεργό δράση ἔχοντας κερδίσει τόν τίτλο τοῦ «ἀρχιτέκτονα τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς», καθώς τό ἔργο σας παραμένει ἀνεξίτηλο, ὄχι σέ χαρτιά καί πτυχία, ἀλλά στήν ἠθική πυξίδα πού ἐμφυσήσατε σέ κάθε παιδί πού βρέθηκε στίς αἵθουσές σας, ἀποδεικνύοντας ὅτι ὁ δάσκαλος δέν συνταξιοδοτεῖται ποτέ ἀπό τήν καρδιά τῶν μαθητῶν του, ἀλλά μετατίθεται στήν περιοχή τῆς αἰώνιας εὐγνωμοσύνης καί τοῦ σεβασμοῦ.

Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιά τό φῶς πού μεταλαμπαδεύσατε καί γιά τό γεγονός ὅτι, παρὰ τίς δυσκολίες, διατηρήσατε τήν παιδαγωγική σας ἀποστολή ὑψηλότερα ἀπό κάθε βιοποριστική ἀνάγκη, ἀφήνοντας πίσω σας μία κληρονομιά ἀξιῶν καί ἰδανικῶν πού δέν φθείρεται ἀπό τόν χρόνο, ἀλλά συνεχίζει νά καρποφορεῖ μέσα στήν κοινωνία μας.

Ἐκλεκτοί παρευρισκόμενοι,

Ἐκ τοῦ βήματος αὐτοῦ κομίζω πρὸς ὅλους τὴν πατρικὴ εὐχή καὶ τὴν πατριαρχικὴ εὐλογία τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου καὶ πρὸς τοὺς ἀφυπηρετοῦντες καὶ τίς ἀφυπηρετοῦσες ἐκπαιδευτικούς τίς συγχαρητήριες εὐχές καὶ τίς ἐγκάρδιες εὐχαριστίες τοῦ σεπτοῦ Προκαθημένου, καθὼς γιὰ τὴ Μητέρα Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἀποτελεῖτε φωτεινοὺς ὁδηγοὺς πού στήν ὁμιχλώδη ὁδὸ τοῦ σύγχρονου κόσμου φέγγετε καὶ ὑποδεικνύετε τὴν ἀσφαλῆ διαδρομὴ. Ἀπὸ τὴ δική σας πορεία θὰ ἐμπνευστοῦν καὶ θὰ συνεχίσουν τό ἔργο σας οἱ νεότερες γενιές, λαμβάνοντας τὴ σκυτάλη πρὸς συνέχιση τῆς ἱστορίας ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες καὶ τὰ κελεύσματα τῆς ἐποχῆς. Ἐκ τοῦ Φαναρίου τῆς ἀγάπης, τῆς προσφορᾶς, τῆς παιδείας καὶ τῆς θυσίας, εὐχόμαστε, μέ πρῶτο τόν σεπτὸ Προκαθήμενο τῆς Ὁρθοδοξίας ὅπως ἡ παιδεία –σύμφωνα καὶ μέ ὅσα διατυπώθηκαν πρὸ δεκαετίας κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο– ἐπανεύρει τόν αὐθεντικό της προσανατολισμό, ἀπευθυνομένη στὴν πνευματικὴ φύση καὶ τόν αἰώνιο προορισμό τοῦ ἀνθρώπου, προσφέροντας στοὺς νέους ὄχι μόνο «βοήθεια» ἀλλὰ τὴν «ἀλήθεια» τῆς θεανθρώπινης καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Σᾶς εὐχαριστῶ θερμά.